

RADNI MATERIJALI I KREATIVNO UČENJE

1. Predmet našeg interesa jesu kreativne metode poučavanja stranih jezika na srednjem školskom stupnju — dakle rad s učenicima koji su u prethodnom školovanju već stekli stanovito znanje. Pretpostavlja se da učenici u osnovnoj školi nauče nekih 1500 riječi i da su svladali osnovne gramatike, što im sve omogućava jednostavnu komunikaciju u više-manje ograničenom izboru situacija.

2. Na srednjem stupnju znanje se proširuje i na razini leksika i na razini gramatike. Kod nas se pretežno još uvijek primjenjuju metode rada s prilično čvrsto uokvirenim programom, koji nalazi glavni oslonac u propisanom udžbeniku. Takav pristup pruža nam više teoretsku nego stvarno pouzdanu kontrolu kvalitete usvojenog gradiva i jamstvo da će na istom stupnju školovanja u školama srodnim po usmjerenju učenici usvojiti isti kvantum znanja. S druge pak strane, takav pristup u praksi ne uzima dovoljno ili uopće ne uzima u obzir individualne razlike među učenicima s obzirom na sklonosti i interese, to jest nedostatno individualizira nastavni proces. Naš cilj, međutim, nije da svim učenicima dajemo ista znanja koja odgovaraju zamišljenom prosječnom učeniku, nego da svakom učeniku otvorimo mogućnost za postizanje maksimuma s obzirom na njegove individualne sposobnosti i motiviranost.

3. Danas se mnogo govori o kreativnosti (mislimo na kreativnost općenito, ne na jezičnu), koju želimo poticati već u dječjoj dobi, premda je ne znamo uvijek objasniti i definirati. Prevladava uvjerenje da u svakoj osobi, bez dobnih ograničenja, postoji kreativni potencijal u većoj ili u manjoj mjeri. Zacijelo ima niz prihvatljivih definicija kreativnosti, no mi ćemo se za svoje potrebe poslužiti Jonesovom: »Kreativnost je kombinacija fleksibilnosti, originalnosti i osjetljivosti na ideje što omogućava misliocu da se otrgne od uobičajenih tokova misli u drukčije i produktivne tokove, čiji će rezultat zadovoljiti njega, a možda i druge« (Jones, 1972). Prihvaćena se definicija samo posredno odnosi i na nastavu stranih jezika. Kako jeziku prilazimo kao instrumentu komunikacije, što znači istodobno i kao instrumentu znanja i istraživanja, da bismo zadovoljili zahtjev kreativnog pristupa u općenitom i jezičnom smislu, prvo moramo stvoriti situaciju u kojoj će u učionici doći do izražaja stvaralački potencijal učenika tako što će se u njegovu mozgu razviti misao koju će zatim izraziti na stranom jeziku.

4. Da bismo potakli kreativne potencijale učenika, valja naći zanimljive i aktualne materijale koji će motivirati učenike na aktivan rad, jer svladavanje jezika neće više biti samo sebi svrhom, nego sredstvom da se upoznaju novi sadržaji i izraze misli, i to ne samo tuđe, već i izvorne. Takav pristup zaista otvara vrata suradnji učenika u utvrđivanju programa rada. No ipak ne smijemo pri tome zaboravljati pedagoški zahtjev sistematičnosti. Naša ideja o poticanju učeničke inicijative pri izboru radnih materijala (koji je, nažalost, ograničen njihovom dostupnošću) naoko izgleda kao uvođenje nereda u nastavu, no ipak nije tako. Sistematičnost se može osigurati dobrim planiranjem jezične građe, gramatike i jezičnih vježbi. Redoslijed tekstova — radnih materijala nije teško uskladiti s programom obrade jezičnog gradiva,

jer se u većini mogu naći potrebni primjeri koji nam dobro dolaze kao polazišta k obradi planiranih jezičnih struktura.

5. Pod radnim materijalom razumijevamo sve tekstove zapisane bilo na papiru, gramofonskoj ploči, magnetofonskoj i magnetoskopskoj vrpci, na celuloidnoj filmskoj vrpci itd., kojima se služimo u nastavi. Ovime ne odbacujemo udžbenik, ali mu oduzimamo monopol gotovo isključivog izvora informacija. Temeljni razlog takvom stavu kojim udžbenik skidamo s njegova dosad počasnog postolja jest taj što ni najbolji udžbenik u vrijeme naučne i tehnološke eksplozije i izvanredno brzog širenja informacija ne može držati korak s vremenom. S druge pak strane, udžbenik koji se temelji na uvijek vrijednim književnim tekstovima (što je čest slučaj na srednjem školskom stupnju) pre- više je jednostran i ne može pružiti na razini leksika i frazeologije ono što traži snalaženje »u situacijama svakidašnjeg života« (cit. iz »Osnova nastavnog plana i programa«, *Prosvjetni vjesnik* br. 7/73, str. 171). Uz to kratak odlomak iz značajnog literarnog djela rijetko sam po sebi pobuđuje veće zanimanje za knjigu iz koje je istrgnut. Drugim riječima, uvjereni smo da je nužno revidirati opću koncepciju udžbenika stranog jezika, kao i njegova pravog mjesta u nastavi.

6. Metodski postupci nužno se mijenjaju u skladu s izloženim shvaćanjima. Nastavni proces obilježen je novim suradničkim odnosom učenika i nastavnika. Rad u školi sve se više sastoji od organiziranja materijala i zadatka, teoretskih priprema za svladavanje gramatičkih partija, u razgovoru o proučenom materijalu, objašnjavanju nejasnog itd. Rad na osamostaljivanju učenika treba da se odvija postupno, po uzlaznoj krivulji, počevši od pete godine učenja prema osmoj. Za uspješnu nastavu stranog jezika važno je ostvarivati što više kontakata učenika s tekstovima tog jezika, pisanim ili govorenim, dakle ne samo u učionici nego i izvan nje.

7. Odgojna i obrazovna funkcija nastave stranog jezika tako dolazi posebno do izražaja. Učenika privikavamo na samostalan rad, stvaramo radne navike i razvijamo osjećaj odgovornosti za izvršavanje zadataka, što je sve priprema za permanentno (samo)obrazovanje, a time značajno doprinosimo i obrazovnom planu. Odgovornost nastavnika tu je izuzetno velika. On usmjerava i sugerira odabiranje odgovarajućih sadržaja s obzirom na njihovu jezičnu, obrazovnu i idejnu vrijednost.

Govorimo o odabiranju sadržaja jer se slažemo s R. A. Closeom da »ima tako mnogo dobrog, zanimljivog modernog engleskog (a to se može primijeliti i na druge strane jezike, primj. a.), govorenog ili pisanog, da je šteta davati učenicima tekstove koje je pripremio sam nastavnik« (Close 1974). Općenito smatramo da bi načelno uvijek trebalo polaziti od radnog materijala na stranom jeziku, samo iznimno i s određenim ciljem na materinjem, radi smanjivanja negativne jezične interferencije.

8. Kreativna jezična sposobnost učenika ograničena je kompetencijom, to jest usvojenim pravilima i leksičkim jedinicama jezika. Prema tome, postizanje jezične kreativnosti nemoguće je bez usvajanja obrazaca i rada na pro- širivanju rječnika učenika. Prvi zadatak zahtijeva i uvježbavanje, u kojem valja izbjegavati papagajsko ponavljanje istih fraza bez pravog razumijeva- nja. Nije dovoljno da učenik desetke puta ponovi i na kraju zapamti, na primjer, pasivnu strukturu, već je nužno da shvati i funkcioniranje jezičnih mehanizama, sistem, zatim semantičku razliku između pasivne i aktivne reče- nice, odnosno činjenicu da odnos govornika prema opisu istog događaja nije isti ukoliko između dviju mogućih struktura izabire aktivnu umjesto pasivne

ili obrnuto. Time učenici stječu spoznaju o važnosti izbora u jeziku, odnosno našim osjetilima dostupnom ostvarenju jezika u govoru (i pismu). Takvim pristupom otvaramo vrata praktičnoj primjeni nekih spoznaja suvremene lingvistike u nastavi, što je napose značajno za opće obrazovanje generacije, iako to nije i ne može biti zadatak samo nastave stranih jezika.

9. U činu komunikacije između govornika i slušatelja vrlo su rijetki idealni uvjeti. Primanje poruke često prati, da se poslužimo terminom iz teorije informacija, buka u kanalu ili, drugim riječima, smetnje. One su akustičke naravi (šumovi raznih intenziteta), no i psihološke (popuštanje pažnje uslijed zamora, nedostatka interesa i sl.). Iz vlastitog iskustva znamo da mnogo bolje razabiremo nešto već poznato i očekivano nego nepoznato. Pri upoznavanju nije nam teško razaznati česta imena i prezimena, čak i pri znatnijoj buci, no kad se radi o rijetkom ili stranom imenu, za slušatelja neobičnom, najčešće ga ovaj ne uspijeva registrirati od prve ni u idealnim uvjetima, u tišini. Obrana protiv smetnji (buke u kanalu) jest zalihost ili redundancija. Kako su smetnje prisutne i u nastavnom procesu, sve naprijed rečeno ima utjecaja na poučavanje stranog jezika. Upotreba jezika zasniva se i na znanju onoga što se može slijediti u poruci, odnosno na sposobnosti da se predskažu mogućnosti govornikova izbora na svim razinama jezičnog sistema. No kako je sistem stranog jezika koji je usvojio učenik na postignutom stupnju znanja uvijek u većoj ili u manjoj mjeri nepotpun, i zalihost je svedena na manju mjeru, čime je i obrana protiv smetnji u istoj mjeri oslabljena. Te spoznaje nalaze svoj odraz i u nastavnoj praksi. Poruka koja nije prihvaćena u cjelini ponavlja se ili dopunjava, po potrebi skraćuje radi pojednostavnjivanja, dok se ne uspostavi komunikacija. Za otežano razumijevanje pisanog teksta lijek valja tražiti u osposobljenosti učenika da se služi priručnicima (rječnicima, gramatikama itd.) u kojima će znati tražiti i naći razjašnjenja. U svakodnevnoj školskoj praksi to znači da učenicima ne samo da treba dopustiti da se prilikom obrade pisanih ili pismenih materijala, tekstova, služe priručnicima, nego to od njih treba i zahtijevati. Time postupno stvaramo i naviku i umješnost korištenja priručnika, što je danas svakome neophodno potrebno.

10. Na kraju želim iznijeti i svoje osobno iskustvo. U posljednje tri godine pokušavam primijeniti ove ideje u redovitoj i izbornoj nastavi engleskog jezika s dvije generacije učenika 2—4. razreda gimnazije. Uz materijale iz udžbenika (izbor) služim se časopisima *Modern English* i *Club*, Longmanovim serijama pojednostavljenih književnih djela (za domaću lektiru), knjigom *What's your opinion?* izdavača Evansa, u izornoj nastavi dvjema knjigama P. Bromheada — *Life in Modern Britain* i *Life in Modern America*, pojedinim brojevima *Reader's Digesta*, ponekim turističkim prospektima, dnevnim novinama i sl. Uz tiskane koristim se i dostupnim audiovizuelnim materijalima koje pripremaju Školski radio i televizija. Na temelju ovako ograničenih iskustava s obzirom na vrijeme i broj učenika svako davanje ocjene tim pokušajima bilo bi pretenciozno. Ipak, u radu s boljim učenicima napredak je bio znatno veći nego tradicionalnim metodama, ali ne i s onim slabijima. Bolji učenici su i sami počeli tražiti materijale i donositi ih u školu. Evidencije iz školske knjižnice pokazuju da su pojedini učenici posuđivali engleske knjige za čitanje u vrijeme ljetnih praznika. Na satove izborne nastave, koja i nije nastava u tradicionalnom smislu, nego neka vrsta radnog kružoka, u kojem je radni jezik isključivo engleski, svaki član preuzima radna zaduženja za naredni subotnji sastanak. Zanimljivo je da se radu kružoka povremeno pridružuju i studenti, bivši učenici škole i članovi iz prethodne

godine. Uvjereni smo da je individualizacija nastave, koja je napose došla do izražaja u samostalnom radu, razbijanje tradicionalnog školskog sata (grupa se sastaje u subotu prije podne i radi dok se teme ne iscrpu ili članovi zamore), te motivacija pospješena osjetnim osobnim napretkom, ubrzala napredovanje ambicioznijih i sposobnijih učenika. Pa i to je društveni dobitak i opravdanje za traženje novih putova. Vjerujemo da je uz solidniju razradu metoda zasnovanih na ovakvom pristupu moguće postići uspjeh i s ostalima.

LITERATURA

1. Close, R. A.: »Comments on teaching«, *Modern English Teacher*, sv. 2. br. 1, London, 1974.
2. Fry, D. B.: »Speech Reception and Perception« (iz Lyons: *New Horizons in Linguistics*, Penguin Books, 1971)
3. Jones, Tudor Powell: *Creative Learning in Perspective*, University of London Press, 1972.
4. Jurčić, Mirjana: »Najznačajniji faktori lingvističke didaktike«, *Strani jezici*, III, br. 2, str. 101—112. Školska knjiga, Zagreb, 1974.
5. Langran, Pol: *Uvod u permanentno obrazovanje*, NUBS, Beograd, 1971.
6. Rivers, Wilga M.: »Rules, Patterns and Creativity in Language Learning«, *English Teaching Forum*, br. 6, 1970.
7. Šoljan, Nikša-Nikola: »Kreativnost u zamjenu za kondicioniranje«, *Pedagoški rad*, br. 7—8, Zagreb, 1973.

Oktavija Gerčan
Blaženka Grgić

GRUPNI RAD U NASTAVI STRANIH JEZIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

U nastavi svih predmeta danas u svijetu još uvijek prevladava frontalni rad u razredu: nastavnik govori, a učenik sluša, zatim nastavnik ispituje i ocjenjuje te provodi kontrolu domaćeg rada. Znači, sve informacije daje nastavnik, učenik ih ne pribavlja sam, ne učestvuje aktivno u stjecanju znanja.

Frontalni rad ima, doduše, i nekih prednosti: svi učenici, na primjer, dobivaju brzu i istu informaciju, priprema nastavnika za nastavu jednostavnija je i lakša, a lakše se održava i disciplina u razredu, osobito kad je riječ o nastavniku-početniku. No u frontalnom radu u nastavi stranog jezika suviše dominira nastavnik, a manje se prilike pruža učeniku, napose u brojčano velikim razredima, da stekne govornu vještinu, što je osnovni cilj nastave stranog jezika uopće.

Takvim se radom donekle zapostavljaju i odgojni ciljevi škole, koje današnje, vrlo mobilno društvo, zahtijeva od svojih članova: aktivnost, samostalnost, kreativnost, sposobnost samostalnog rješavanja problema, okretnost u razmišljanju, sposobnost donošenja zaključaka i njihova revidiranja, kritičko osvrtanje na vlastiti rad itd. Zapostavljeno je, dakle, razvijanje onih